

SLOVENIJA, EVROPSKA UNIJA IN GLOBALIZACIJA¹

Očitno je, da blaginja naroda in nacionalne države postaja vse bolj odvisna od uspešne integracije v svetovno gospodarstvo. Globalizacija postaja ključ uspešne domače ekonomske rasti ter napredka. Internacionalizacija poslovanja je postala nujen, ne pa tudi zadosten pogoj uspešnega razvoja. Vse te ugotovitve so še posebej pomembne za majhne države kot je Slovenija.

Bodoči razvoj Slovenije je v veliki meri odvisen od tega, ali si bomo na dolgi rok uspeli zagotoviti pristop do zahodnoevropskega tržišča, posebno tržišča Evropske unije, pa tudi tržišča ostalih neevropskih držav, zlasti tistih, ki beležijo hitre stopnje gospodarske rasti. Odpirajo se vprašanja, ali polnopravno članstvo v EU zadostuje in ni potrebno skrbeti za širšo globalizacijo slovenskega gospodarstva ali pa je članstvo v EU le nujen predpogoj za nadaljnje korake po poti še širše globalizacije slovenskega gospodarstva. Analize kažejo, da se regionalizacija in globalizacija ne nadomeščata, pač pa bolj dopolnjujeta, da je realno pričakovati, da zlasti majhna gospodarstva največji del mednarodne menjave in drugih oblik mednarodnih ekonomskih odnosov uresničujejo znotraj ožjih regionalnih okvirov, da pa postopoma te odnose vse bolj dopolnjujejo tudi s širšo globalizacijo svojega poslovanja. Na mnogih področjih so namreč regionalni okviri postali že preozki za optimalno alokacijo virov in s tem doseganja najvišje stopnje konkurenčnosti. Na mnogo področjih svet postaja nujen optimum.

Dosedanje analize alternativ, ki jih ima Slovenija v prihodnje glede smeri svojega razvoja in glede prednosti in slabosti članstva v Evropski uniji, so jasno pokazale, da koristi, zlasti dolgoročne, odtehtajo stroške tega članstva tako, če postavimo na tehtnico le stroške in koristi članstva, kot tudi, če upoštevamo stroške in koristi, če se v EU ne bi vključili. Manj pa je jasno, kakšni so stroški in koristi globalizacijskega scenarija, torej če bi se Slovenija odločila za polno integracijo v globalizirano svetovno gospodarstvo bodisi kot še najboljša alternativa članstva v EU (kar je nerealno, kot smo ugotovili že v drugih študijah)² ali pa če je to le dopolnilna strategija članstvu v EU. Takšne dileme se odpirajo še zlasti v luči, lahko rečemo, kar poplave člankov na temo globalizacije in problemov, ki pri tem nastajajo, ter pasti, ki se pri tem pojavljajo. Mnogi danes vzrok za krizo azijskih držav iščejo prav v procesih globalizacije, zlasti integracije svetovnega finančnega trga. Zato je koristno primerjati globalizacijski scenarij v primerjavi s polnopravnim članstvom v EU in s pridruženim članstvom.

* Dr. Marjan Svetličič, redni profesor na Fakulteti za družbene vede.

¹ Pričujoči članek je prirejen prispevek avtorja na posvetovanju z naslovom "Vključevanje Slovenije v Evropsko unijo", zato se v njem osredotočam le na problem groženj in ne obravnavam drugih vidikov. Organizatorji so namreč želeli, da se osredotočim le na ta vidik.

² Glej Bernard 1996, Svetličič 1996, Potočnik in Majcen 1996.

Takšno analizo je koristno opraviti zlasti v luči še vedno živih razprav v mnogih državah kandidatkah za polnopravno članstvo v EU, po katerih obstoja nevarnost, da bodo te države zgubile svojo suverenost, da bo prišlo do prevelikega tujega lastništva in premalo vpliva, ki ga naj bi majhne države imele v veliki integraciji kot je EU. Zato je koristno analizirati morebitne potencialne grožnje³ zlasti z vidika majhnega gospodarstva, oceniti, ali so takšne grožnje stvarne, pa tudi primerjati takšne grožnje kolikor se bi država odločila za polno globalizacijo svoje ekonomije, četudi smo prepričani, da je polnopravno članstvo najboljša alternativa. Morda tudi zato, ker obstoja bojazen, da bo javno mnenje v toku pogajanj o polnopravnem članstvu često razočarano ali zaradi prepočasnega napredka pogajanj ali zaradi številnih problemov in ovir, s katerimi se bomo soočali na tej poti ali pa zaradi običajno velikega razkoraka med pričakovanji in realnostjo glede učinkov polnopravnega članstva. Dejstvo namreč je, da članstvo v integracijskih skupinah daje največji del koristi šele na srednji in dolgi rok, medtem ko se stroški pojavijo zelo hitro oziroma jih mnogi zelo hitro občutijo. Zato ne preseneča često razočaranje takoj po vstopu v polnopravno članstvo. Izkušnje Avstrije so v tem pogledu najboljši primer. Zato je silno pomembno, da je javnost vnaprej seznanjena z možnimi učinki, kdaj jih lahko pričakujemo in ne nazadnje, kakšne rezultate, kakšne stroške in koristi bi nacionalno gospodarstvo imelo, če se ne bi vključilo v Evropsko unijo.

Analizo bomo napravili primerjaje tri scenarije: prvič, polnopravno članstvo v Evropski uniji, zatem sedanje stanje pridruženega članstva in tretjič, scenarij popolne globalizacije slovenskega gospodarstva. Pod tem razumemo uveljavljanje režima Svetovne trgovinske organizacije (STO) v celoti, to je vključno s sprostitevjo mednarodne trgovine na področju tekstila in kmetijskih proizvodov ter tudi liberalizacije na področju mednarodnih investicij, kar predvidevajo dosedanja pogajanja o Multilateralnem sporazumu o investicijah (MSI) v okviru OECD. Ta namreč predvidevajo liberalizacijo vseh kapitalnih pretokov. Gre torej za režim, ki ni še v celoti uveljavljen, katerega realizacija pa se pričakuje v prihodnjih letih, možno da v obdobju, ko bo Slovenija postala polnopravna članica. Druga raven analize je opazovanje posameznih elementov, po katerih bi primerjali te grožnje oziroma stroške posameznih scenarijev. Razdelimo jih v tri poglobitve skupine in sicer: politične, ekonomske ter kulturne. Znotraj vsakega od tega področij smo izbrali nekatere vidike, ki se najpogosteje pojavljajo v javnih, pa tudi nekaterih strokovnih razpravah, kot problematični tako z vidika članstva v Evropski uniji kot v primeru liberalizacije ekonomskih odnosov Slovenije s tujino nasploh.

Analiza še zdaleč ni niti celovita, saj vključuje le izbrane vidike, ni pa niti utemeljena na zelo razdelanih (znanstvenih) kriterijih ocenjevanja groženj. Gre bolj za oceno možnih učinkov posameznega scenarija.

V scenarij pridruženega članstva smo vključili analizo ne samo zato, ker je to sedanje stanje, pač pa tudi zato, ker se to stanje, v kolikor se pogajanja o polnopravnem članstvu zavlečejo ali pridejo do mrtve točke, lahko podaljšuje "v nedogled". Pridruženo članstvo namreč ni časovno omejeno. Zavedati pa se je

³ Uporabljam besednjak SWOT¹ analize, to je analize prednosti in slabosti ter priložnosti in groženj.

potrebno, da se svet okoli nas spreminja in če bi večina evropskih držav postale polnopravne članice Evropske unije, potem bi se tudi karakter pridruženega članstva postopoma bistveno spremenil. Če ne drugače, bi ostali sporazumi ali sporazumi drugih držav, bistveno spremenili pomen takšnega pridruženega članstva.

Tabela 1: Grožnje članstva v Evropski uniji v primerjavi z globalizacijskim scenarijem⁴

	Članstvo v EU	Pridruženo članstvo v EU	100% GLO
1. Politični (skupaj)	6, 6+	8, 3+	16-
1.1. Izguba suverenosti	-- (-) ⁵	--	-- (-)
1.2. Manjša varnost	++	+-	---
1.3. Balkanizacija Slovenije	0	-	---
1.4. Preveč tujega lastništva	---	--	--
1.5. Moč odločanja	- (+)	--	---
1.6. Demokracija	+++	++	--
2. Ekonomski vidiki (skupaj)	22, 4+	20, 2+	31-
2.1. Podoptimalna alokacija virov - razvoja	- (-) +	---	--
2.2. Odvisnost od ekonomskih ciklov	---	--	- (-)
2.3. Izguba monetarne suverenosti	---	-	- (-)
2.4. Stroški razdrobljenih tržišč	0	--	---
2.5. Nezaposlenost	--	--	---
2.6. Konkurenčnost			
a) izguba konkurenčnosti	-- (-)	--	---
b) pridobitev konkurenčnosti	-++	-+	--+
2.7. Spekulativno pretakanje kapitala	--	-	---
2.8. Dizekonomije regionalne integracije	-- (-)	--	-
2.9. Ostra konkurenca grozi domači kmetijski proizvodnji	-- (+)	-	--
2.10. Degradacija okolja	-	--	---
2.11. Infrastrukturni učinki	+	-+	---
3. Kulturni vidiki (skupaj)	2-	4-	5-
3.1. Izguba kulturne identitete	-	--	---
3.2. Slovenski jezik je ogrožen	-	--	--

⁴ Razlaga znakov: trije minusi pomenijo veliko grožnjo, dva minusa pomenita srednjo grožnjo in en minus pomeni nizko grožnjo, ničla pa, da grožnje sploh ni. V tabelo smo praviloma vnašali samo minuse, ker se osredotočamo na analizo groženj. V kolikor pa se popolnoma jasno izpostavlja, da posamezni scenarij ne obeta grožnje, pač pa ponuja jasne koristi, potem smo v takšnih popolnoma jasnih primerih vnesli pluse po isti logiki. Torej trije plusi pomenijo veliko priložnost oziroma korist, dva srednjo korist in en plus majhno korist. Zahvaljujem se I. Brinar, M. Rojcu in M. Stare za predloge na prvo različico tega tabelovnega pregleda.

⁵ Če je plus ali minus v oklepajih, potem to pomeni, da velja samo v določenih primerih, ki jih bomo podrobneje pojasnili, ko bomo obravnavali posamezne vidike.

Kako lahko razložimo rezultate gornje tabele? Prvi splošen zaključek, ki se nedvoumno vsiljuje še preden se lotimo podrobne analize po posameznih vidikih na področju političnih, ekonomskih in kulturnih elementov je, da imamo v globalizacijskem scenariju več minusov kot pa pri polnopravnem članstvu v Evropski uniji in da pri globalizacijskem scenariju skoraj ni opaziti plusov, medtem ko pri polnopravnem članstvu na nekaterih področjih lahko opazimo celo same pluse. Očitno je torej, da takšna primerjava kaže, da so grožnje, ki bi jih povzročila globalizacija, večje kot so tiste, ki bi jih povzročilo članstvo v Evropski uniji. To je tudi sicer zaključek podobnih analiz, ki obravnavajo prednosti in koristi regionalizma v primerjavi z multilateralizmom (glej B. Bhagwati 1993, 40-41).

Ad 1.1. Na političnem področju je nedvoumno najbolj prisoten strah pred izgubo suverenosti. To je posebno pomembno za majhne države, še toliko bolj za Slovenijo, ki si je šele nedavno izborila svojo suverenost. V tem primeru je potrebno primerjati dve ravni: najprej formalno raven in nato de facto raven. Polnopravno članstvo nedvoumno pomeni prenašanje dela suverenosti na organe Evropske unije. Uporabljamo modernejši izraz prenašanja suverenosti (glej Keohane-Hoffman 1991), ne pa termine kot so izguba suverenosti. V globaliziranem svetu sta procesa združevanja in porazdeljevanja suverenosti (sharing) paralelna procesa. To pomeni, da nihče ne zgublja suverenosti, vsak od udeležencev pa je udeležen v skupni suverenosti. Od vplivanja in moči v skupnih organih in političnega procesa v Evropski uniji je odvisno, kakšne rezultate in v kolikšni meri lahko posamezna država dejansko uresniči svoje suverene interese. Prav zaradi tega je eden od minusov v oklepaju. Rezultat je namreč odvisen od politike, od sposobnosti, torej od subjektivnih dejavnikov in ni objektivno določen. Z drugimi besedami to pomeni, da lahko s pametno politiko, na primer politiko specializacije na nekatera posebna področja, država pridobi močnejši položaj, pridobi večji vpliv kot pa bi ga imela sicer glede na svojo majhnost. Pomemben doprinos na enem področju namreč lahko povzroči stranske učinke, izboljša splošni položaj te države tudi na drugih področjih, kjer bi ta vpliv bil sicer zanemarljiv. Če primerjamo položaj z globalizacijskim scenarijem, potem vidimo, da so tudi tam trije minusi, čeravno eden v oklepaju. Zakaj? Prvič zato, ker v globaliziranem svetu raste pomen mednarodnih režimov, se krepijo mednarodne organizacije in svetovni sistemi v vse večji meri regulirajo vse številnejša področja. Realna moč države, njen vpliv upada in to vseh držav, vključno z velikimi. Zato so grožnje suverenosti tudi v primeru globalizacije zelo podobne tistim, ki izhajajo iz polnopravnega članstva, kajti mnoge medsebojne povezave v svetu, večina odnosov z ostalimi državami ali nedržavnimi subjekti, so v vsakem primeru urejane s podobnimi svetovnimi režimi, podlegajo podobnim, če ne že kar enakim standardom. Res pa je tudi, da članstvo v Evropski uniji nudi kar nekaj prednosti, ki izhajajo iz možnosti kolektivnih pogajanj, ki lahko okrepijo pozicijo članice izza katere stojijo interesi celotne EU, oziroma njenih vplivnih članic. Majhna država, kolikor uspeva uveljavljati svoje interese znotraj institucionalnega okvira EU, tako pridobiva na pogajalski moči v svetovni skupnosti, saj se v njenem imenu pogaja celotna Evropska unija. Dodatni argument leži v dejstvu, da majhne države, kot pravi Kindelberger (1984), ne izgubljajo veliko od svoje suverenosti na eko-

nomskem področju, ker je tako in tako nimajo prav veliko. Pomembna prednost globalizacijskega scenarija pa je, da lahko država koristi prednosti svobodnega strelca (free rider), ki jih majhna država, ki nima pomembnega vpliva na mednarodne ekonomske odnose lahko uživa. V vse bolj liberaliziranem svetovnem ekonomskem sistemu pa ne velja precenjevati pomena prednosti svobodnih strelcev. V primeru visoke stopnje protekcionizma so takšne prednosti lahko pomembnejše kot pa danes. V primeru pridruženega članstva so grožnje suverenosti res šibkejšje, kajti država ima v takšnem primeru še vedno mnoge pravice v svojih lastnih rokah na mnogo področjih. Tukaj lahko izpostavimo zlasti zunanjo in varnostno politiko ali pa npr. kmetijsko politiko. Vendar je že brez kakšne podrobnejše argumentacije jasno, da bi članstvo v Evropski uniji na področju varnosti dalo kar pomembne koristi bodočim članicam.

Ad 1.2. V globalizacijskem scenariju bi navkljub možnosti sklepanja različnih zavezništev z nekaterimi državami, majhna država kot je Slovenija gotovo ostala oziroma postala bolj ranljiva. Takšna zavezništva, če bi se sklepala izven Evrope, bi prav gotovo nudila Sloveniji manj varnosti kot pa v okviru EU. Jasno je tudi, da bi Slovenija s članstvom v Evropski uniji pridobila tudi boljše možnosti postati članica NATO, kolikor se to ne bi uresničilo že pred polnopravnim članstvom v Evropski uniji. Pridruženo članstvo nudi nekaj več varnosti kot pa je to primer, če se država ne povezuje z integracijsko skupino, četudi v takšni rahli obliki. Obenem velja upoštevati, da moderno pojmovanje varnosti v mnogo večji meri kot prej upošteva ekonomske razsežnosti varnosti. Članstvo v Evropski uniji tudi s tega zornega kota nudi pomembne koristi. Očitno je namreč postalo, da bi na srednji in dolgi rok članstvo v Evropski uniji pospeševalo slovenski razvoj in dvigalo blaginjo državljanov Slovenije. Na ta način bi se okrepila tudi varnostna situacija ne najmanj zato, ker bi s polnopravnim članstvom pospešili tudi priliv tujih neposrednih investicij. To so popolnoma jasno pokazale izkušnje vseh dosedanjih širitvev Evropske unije. S polnopravnim članstvom namreč postaja jasno vsem tujim investitorjem, tako znotraj Evropske unije kot iz tretjih držav, da postaja režim za tuje neposredne investicije v takšni novi članici identičen z režimom, ki velja v vseh drugih članicah Evropske unije. To je posebno pomembno za tiste nove članice, in v katerih poprejšnji režimi niso vlivali visoke stopnje zaupanja, so bili nestabilni, v katerih je bila splošna investicijska klima relativno neugodna v primerjavi s klimo v drugih razvitih državah.

Ad 1.3. Tretji pomemben vidik se nanaša na alternativo članstva v Evropski uniji, ki se lahko imenuje "ostati sam", se ne integrirati niti regionalno niti globalno. Popularno smo takšen scenarij v času, ko so bile nevarnosti potiskanja Slovenije nazaj v balkanski "sod smodnika" še realne, imenovali balkanizacijski scenarij. Prva leta po tem, ko je Slovenija postala samostojna, neodvisna država, so bile grožnje takšnega scenarija kar precejšnje, kar pa danes ne velja več. Vendarle velja ugotoviti, da bi članstvo v Evropski uniji pomenilo dokončno "zeleno karto" Slovenije na poti v Evropo in dokončno slovo od Balkana. Ni namreč realno pričakovati, da bi ostale bivše jugoslovanske republike postale članice Evropske unije kaj kmalu. To ima za Slovenijo tudi simboličen pomen in vemo, da je v novih majhnih državah simbolična uporaba politike precej pomembna.

Ad 1.4. Strah pred prevelikim lastništvom tujcev, zlasti nad zemljo, pa tudi v tovarnah in drugih ekonomskih sektorjih, je med Slovenci zelo prisoten. To grožnjo smo uvrstili med politične grožnje, ker se v Sloveniji k temu pristopa predvsem s političnega vidika in manj obravnava kot ekonomski problem. Primerjalno gledano, bi članstvo v Evropski uniji na tem področju pomenilo relativno več tuje lastnine v slovenskem gospodarstvu kot v primeru globalnega scenarija. Razlaga je kaj preprosta. Najprej je to spremenjeni 68. člen ustave, ki daje prednost tistim državam, s katerimi imamo sklenjene ustrezne mednarodne pogodbe. Poleg tega pa je v primerjavi s tujimi vlagatelji, iz npr. ZDA ali pa iz azijskih držav, slovenska gospodarska situacija in slovenska podjetja veliko bolj poznana evropskim podjetjem kot pa bolj oddaljenim investitorjem. Geografska pa tudi zgodovinska bližina znotraj Evrope je pač manjša in zato so tudi možnosti za tovrstno investiranje bistveno večje. Zato je realno pričakovati, da bi članstvo v Evropski uniji z uveljavitvijo enakih pravil kot veljajo v drugih evropskih državah, podjetjem, ki prihajajo iz drugih članic Evropske unije, omogočilo mnogo lažje investiranje v Slovenijo in s tem pridobivati lastništvo nad slovensko zemljo oziroma v slovenskih podjetjih, kot pa bi to bil primer s podjetji, ki bi prihajala iz oddaljenejših držav, kjer manj poznajo položaj in investicijske priložnosti v Sloveniji. Dosedanje izkušnje so tudi pokazale, da je v vseh novih članicah Evropske unije takoj po včlanitvi prišlo do bistvenega porasta tujih neposrednih investicij.

Ad 1.5. Ali država pridobi ali izgubi vpliv na soodločanje oziroma oblikovanje politike s tem, ko postane članica Evropske unije in kakšne so na tem področju razlike med scenarijem članstva v Evropski uniji v primerjavi z globalizacijskim scenarijem? Možnost sooblikovanja politike in možnost odločanja je prav gotovo v globalizacijskem scenariju manjša iz zelo preprostega razloga. S tem, ko postaja država članica Evropske unije, prične sodelovati tudi v jasni institucionalni strukturi odločanja oziroma začne sodelovati v organih, ki odločajo. Na ta način država pridobi moč znotraj političnega procesa v Evropski uniji ne glede na svojo velikost, čeravno kot majhna država, ni enako vplivna kot pa so prvotne članice. Vendar že preprosto dejstvo, da predstavniki države sedijo za isto mizo, daje tem državam določen vpliv. Plus v primeru polnopravnega članstva pomeni, da država s članstvom lahko pridobi določeno moč, določen vpliv na določenih področjih odločanja, na katerih poprej ni imela prav nobenega vpliva niti doma, še manj pa v Bruslju. V oklepaju pa je zato, ker takšen vpliv lahko uresničuje le s svojo modro politiko specializacije⁶, le če ima usposobljene kadre. Sicer pa takšne odprte možnosti ne more izkoristiti. V globalizacijskem scenariju je takšen vpliv odločno šibkejši. Kot majhna država ne more odločilno vplivati v velikih mednarodnih organizacijah, ki oblikujejo mednarodne režime na posameznih področjih. Zato so hendikepi majhne države v globalizacijskem scenariju, v manj transparentnem sistemu odločanja, gotovo večji kot pa v primeru razvidnejše strukture odločanja v integracijski skupini kot je EU z zelo razvito institucionalno strukturo in razvitim sistemom odločanja, ki štiti majhne v primerjavi z velikimi in to navkljub dejstvu, da se predvideva erozija prednosti, ki so jih v takšnem sistemu doslej uživale majhne države.

⁶ Glej S. Baillie 1996.

Ad 1.6. Ali se priložnosti za demokratični razvoj v primeru članstva v EU izboljšujejo ali pa so priložnosti za to boljše v primeru alternativnega scenarija, v primeru globalizacije slovenskega gospodarstva v celoti? Zgodovinsko je dokazano, in to podkrepljujejo tudi analize institucionalnih dejavnikov, da so v primeru članstva v Evropski uniji podane zelo močne garancije za demokratični razvoj znotraj EU. Takšne garancije so gotovo mnogo šibkejše v primeru globalne integracije v svetovno ekonomijo v celoti, če sploh obstajajo. Upošteva ekonomske razsežnosti demokracije, ki jih ravno tako ne gre zanemariti, pa je logično sklepati, da kolikor članstvo v Evropski uniji bolj pospešuje razvoj kot pa globalizacijski scenarij, tudi takšne ekonomske okoliščine še podkrepljujejo možnosti za demokratičen razvoj članice Evropske unije v primerjavi z globalizacijskim scenarijem.

Ad 2. Ekonomske razsežnosti članstva v Evropski uniji so doslej v Sloveniji nedvomno dominirale. Na tem področju je moč analizirati veliko število dejavnikov. Izbrali smo le nekatere pomembnejše.

Ad 2.1. Prvi pomembni dejavnik je vpliv posameznega scenarija na alokacijo proizvodnih dejavnikov. Prva najboljša rešitev glede na alokacijo proizvodnih dejavnikov je prav gotovo scenarij globalne integracije, saj ta odpira vrata za globalno kombinacijo teh dejavnikov in s tem za najvišji možen prispevek k rasti blaginje prebivalstva. To je seveda bolj teoretična kot stvarna rešitev. Predpostavlja namreč, da so informacije za takšno globalno kombinacijo proizvodnih dejavnikov akterjem dostopne, da so transportni stroški nizki in da obstajajo znotraj podjetij sposobnosti in možnosti za izkoriščanje takšnih priložnosti globalne kombinacije dejavnikov oziroma doseganje najoptimalnejše alokacije virov v svetu. Če takšne sposobnosti, kapacitete niso takšnim akterjem dosegljive, potem pride do suboptimalne alokacije virov v okviru npr. regionalne integracije. Predpostavljamo lahko, da majhna država in s tem majhno gospodarstvo, ne more v popolnosti izrabiti priložnosti, ki jih nudi globalna integracija. Realnejše je pričakovati optimizacijo znotraj manjšega geografskega prostora, v katerem poleg tega obstaja tudi določena kulturna sorodnost. Transakcijski stroški so v takšnih primerih nižji kot pa so transakcijski stroški v primeru globalnega scenarija. Jasno je torej, da je globalizacijski scenarij optimalen glede na alokacijo virov, vendar za majhno državo kot je Slovenija oziroma za majhna ali srednje velika podjetja ni realno izvedljiv. Razen tega v globalizacijskem scenariju slovenska podjetja oziroma slovensko gospodarstvo tudi ne bi uživalo določene kolektivne zaščite, kot je to primer s članstvom v Evropski uniji, saj imajo članice, čeprav nizko, pa še vedno enotno carinsko zaščito v odnosu do nečlanic oziroma uveljavljajo druge ukrepe zaščite interesov domačih podjetij.

Ad 2.2: Stopnja odvisnosti od gospodarskega razvoja majhne države, ki je močno vpeta v svetovne gospodarske tokove je, kot je poznano, zelo visoka. Domače povpraševanje namreč v majhnem gospodarstvu ne omogoča dosegati ekonomije obsega, ki jih lahko podjetja uresničujejo samo s širšim odpiranjem v svet. Takšna gospodarstva so v enaki ali pa v še večji meri odvisna od povpraševanja na tujih tržiščih. Pomembno pa je ugotoviti, da bi tudi v odsotnosti formalnega članstva v Evropski uniji, največji del ekonomskih odnosov slovenskega gospo-

darstva bil osredotočen na članice Evropske unije tako kot v preteklosti in tako kot je to primer tudi pri ostalih evropskih državah. Zato lahko zanesljivo sklepamo, da bi bila odvisnost od ekonomskih ciklov tudi v primeru globalizacijskega scenarija dokaj podobna ali praktično skoraj enaka.

Ad 2.3. Brez dvoma bi Slovenija s članstvom v Evropski uniji oziroma z vstopom v ekonomsko in monetarno unijo izgubila svojo monetarno suverenost. Zastavlja pa se vprašanje, ali bi bil položaj toliko drugačen, kolikor Slovenija ne bi postala članica Evropske unije, oziroma kakšne bi bile implikacije globalizacijskega scenarija? Zdi se, da de facto razlike ne bi bile velike, bile pa bi de iure. Formalno bi država v primeru globalizacijskega scenarija res imela več monetarne suverenosti. Praktično pa je ta v primeru liberaliziranega svetovnega gospodarstva, v katerem se dogajajo finančne transakcije velikega obsega z veliko hitrostjo, v katerem so mednarodna finančna tržišča v pogojih razvejanega sistema elektronskega trgovanja tako tesno med seboj prepletena, da realna monetarna suverenost resnično erodira oziroma izginja. V tem leži vzrok, zakaj imamo v primeru globalizacijskega scenarija dva minusa v oklepaju. Podoben je položaj tudi, če obravnavamo liberalizacijo na področju storitev. Grožnje so večje v primeru globalizacijskega scenarija, kajti v okviru regionalne integracije imamo relativno še vedno več zaščitnih ukrepov na tem področju, zaščitnih ukrepov, ki ščitijo vse članice v odnosu do nečlanic. Obstojajo tudi boljše možnosti za odpravo nekaterih škodljivih posledic na tem področju. Obenem pa je tudi res, da je v Evropi na splošno manj spekulativnih tokov na finančnem področju kot je to primer na svetovnih finančnih trgih nasploh. Azijska kriza, ki smo ji priče sedaj, je najboljša ponazoritev takšne ugotovitve.

Ad 2.4. Stroški fragmentacije tržišč so nedvomno višji v primeru globalizacijskega scenarija. Članstvo v Evropski uniji namreč pomeni sodelovanje v Skupnem evropskem trgu, ki odpravlja čezmejne formalnosti, poenostavlja postopke itd., medtem ko na svetovni ravni precej takšnih ovir še ostaja, čeravno obstaja tudi na globalni ravni tendenca po standardizaciji in simplifikaciji mednarodnega poslovanja. Popolna liberalizacija tržišč, ki bi odpravila fragmentacijo v svetovnem gospodarstvu, še ne bo kmalu uresničljiva.

Ad 2.5. Kakšen je vpliv članstva v Evropski uniji oziroma globalizacije svetovnega gospodarstva na zaposlovanje? Zdi se, da bi globalizacijski scenarij pomenil manj zaposlitev, torej večjo nezaposlenost. Zakaj? V globalizacijskem scenariju lahko realistično pričakujemo večjo konkurenco kot pa v primeru regionalne integracije. Globalizacija namreč pomeni enostransko liberalizacijo ekonomskih odnosov s celim svetom, medtem ko EU še vedno nudi nekaj kolektivne zaščite. Razen tega članstvo v EU nudi tudi možnost udeležbe v programih Evropske unije, ki so naravnani na odpravljanje nezaposlenosti, kar blaži breme nezaposlenosti tako za posameznika kot za državo v celoti.

Ad 2.6. Vpliv članstva v EU ali globalizacije na konkurenčnost je morda celo med najpomembnejšimi ekonomskimi vidiki. Nedvomno imamo na tem področju v primeru vsakega od obeh scenarijev tako poražence kot zmagovalce. Polnopravno članstvo nedvomno pomeni zapiranje posameznih tovarn, ki ne poslujejo dobičkonosno, ki so nekonkurenčne. S pomočjo začasnih ukrepov, sub-

vencioniranja jih je sicer še mogoče reševati na kratek, morda celo na srednji rok. Toda njihov "pogreb" se lahko samo prelaga na kasnejši termin. Položaj v primeru globalizacijskega scenarija je zelo podoben, podjetja so še malo bolj pod udarom tuje konkurence. Razlike med obema pa vseeno obstajajo. V primeru polnopravnega članstva namreč obstaja možnost določene kolektivne zaščite znotraj EU. V takšnih primerih, in kolikor so ti kolektivni ukrepi zadosti obsežni, lahko takšna neučinkovita podjetja poslujejo tudi dlje. Vprašanje je edino koliko časa. Na drugi strani pa imamo tudi firme, ki lahko postanejo v vsakem od obeh scenarijev konkurenčnejše kot poprej. V primeru članstva v Evropski uniji bi podjetja pridobila dostop do širšega tržišča ter obenem tudi možnost ustvarjanja dolgoročnih dinamičnih učinkov integracije. Res pa je tudi, da je EU trg v primerjavi z globalizacijskim scenarijem, ki pomeni liberalizacijo odnosov z vsemi državami sveta, suboptimalen prostor za alokacijo proizvodnih dejavnikov in za ustvarjanje ekonomij obsega in skupne proizvodnje in razdelitve (economies of scope). Vendar je, realistično gledano, mnogo preveč pričakovati za povprečno veliko podjetje iz majhne države kot je Slovenija, v kateri ne obstajajo resnično velike globalne firme, da bi takšna podjetja bila sposobna v večji meri stopati po poti globalizacije svojega poslovanja in na ta način ustvarjati ekonomije globalnega poslovanja. Za manjša in srednja podjetja je že dovolj, če pridobijo dostop do omejenega regionalnega tržišča, kar bi jim v celoti uspelo v primeru polnopravnega članstva. V takšnem scenariju pridobijo tudi možnost biti udeležene v različnih skladih EU, kar vse lahko krepí njihovo konkurenčnost. Članstvo v EU bi ravno tako odpiralo možnosti za učenje ob delu, za hitrejšo tehnološko transformacijo ipd.

Ad 2.7. Grožnje spekulativnih tokov kapitala so v obeh primerih za majhno ekonomijo realne oziroma v času tranzicije kar občutno velike. Njihova teža je relativno večja v času tranzicije kot pa bi bila po tem, ko bi bil ta proces zaključen. Res pa je, da je grožnje pred spekulativnimi tokovi kapitala precej težko oceniti. Primerjalno je kar realno oceniti, da so grožnje v primeru globalizacijskega scenarija večje. Azijska kriza, kateri so vsaj na površini prispevali ali so jo vsaj pospešili tudi spekulativni finančni tokovi, to najbolj nazorno ponazarja. Pridruženo članstvo, ki še ne zahteva popolne liberalizacije kapitalnih pretokov, je v tem pogledu očitno najmanj tvegano, predstavlja najmanjšo grožnjo.

Ad 2.8. Članstvo v Evropski uniji povzroča tudi nekaj dizekonomij regionalne integracije v primerjavi z globalno integracijo. Vendar so takšne ekonomije pomembnejše teoretično, medtem ko so praktično, zlasti v primeru majhnih gospodarstev, mnogo manj pomembne.

Ad 2.9. Manj so poudarjene razlike med učinki vsakega od scenarijev na kmetijstvo. Grožnje so podobne, ko gre za ocenjevanje učinkov na dolgi rok, vendar ne na kratek oziroma srednji rok. Liberalizacija tega sektorja glede na urugvajski krog pogajanj, prinaša tudi na kmetijsko področje več konkurence. Skupna kmetijska politika EU se mora prilagajati tudi takšni svetovni liberalizaciji na tem področju. Dokler pa še imamo takšno skupno kmetijsko politiko, so grožnje globalnega scenarija močnejše kot pa članstvo v EU.

Ad 2.10. V primeru učinkov na okolje daje članstvo v EU jasne prednosti. Ureditev na področju varovanja okolja je v Evropi bistveno bolj razvita in ima za

cilj dosegati višji standard na tem področju, kot pa to velja povprečno v svetu. Podjetja oziroma vsi drugi subjekti bodo pač prisiljeni uveljavljati takšne strožje okoljevarstvene standarde z vsemi pozitivnimi učinki na ostalo gospodarstvo.

Ad 2.11. Podobna situacija je tudi ko gre za infrastrukturo. Članstvo v EU nudi jasne prednosti tudi na tem področju. Novi člani pridobijo možnost črpati sredstva iz različnih skladov, ki financirajo skupno infrastrukturno mrežo. Globalno, v integracijskem scenariju, se bi morali opirati bolj na svoje lastne vire oziroma na čisto komercialno kreditiranje, ker je pač Slovenija že preveč razvita za pridobivanje ugodnejših mednarodnih posojil.

Ad 3. Posledica članstva na slovensko kulturo je naslednje zelo široko in pomembno področje, ki je tudi v središču pozornosti javnih razprav v Sloveniji. Ta vidik je seveda mnogo pomembnejši za majhne kot pa za velike države, čeravno je tudi Francija zelo občutljiva na vprašanja francoskega jezika, kulture ipd. Naša analiza kaže, da globalizacijski scenarij predstavlja več groženj kot pa članstvo v Evropski uniji. Kar nekaj garancij je vgrajenih v *Acquis Communitarie*, ki zagotavljajo tudi manjšim državam in manjšim jezikom afirmacijo na evropskem kulturnem trgu. Slovenščina bo postala eden od jezikov v Evropski uniji, čeravno bi bilo mnogo preveč pričakovati, da bo izenačena z ostalimi "velikimi" jeziki članic. Že samo dejstvo, da je Agenda 2000 bila prevedena s strani EU, je praktična manifestacija tega dejstva. Slovenija bi s članstvom v EU postala del evropskih kulturnih omrežij. Na ta način bi postala bolj poznana ostalim članicam. Razen tega bi sokreirala evropsko kulturno politiko v mnogo večji meri kot pa bi to bil primer, če bi se Slovenija odločila za globalizacijski ali pa "avtarktični" scenarij. Članstvo v EU torej nudi boljše možnosti za širjenje slovenske kulture in širšo uporabo slovenskega jezika. Seveda to pomeni tudi priliv kulture iz tujine, uvoz kulturnih vrednot, ki lahko ogrožajo kulturno identiteto Slovenije. Res pa je, da bi do tega prišlo tudi brez polnopravnega članstva in tudi v primeru globalno integracijskega scenarija.

Analiza očitno kaže, da članstvo v EU in globalizacijski scenarij nudita tako priložnosti kot grožnje. Očitno pa je, da globalizacijski scenarij, unilateralna liberalizacija ekonomskih odnosov Slovenije z vsemi državami sveta na dolgi rok pomeni več stroškov kot pa integracija v Evropsko unijo. To pa ne pomeni, da je Evropska unija v celoti za Slovenijo substitut za globalno integracijo. Nasprotno, obe strategiji bi morali biti komplementarni. Članstvo v Evropski uniji pozitivno prispeva k rasti blaginje majhnega gospodarstva kot je slovensko, vendar ne postane immuno na razne stroške, na grožnje. Mnogi od teh stroškov pa so dejansko bolj tranzicijsko specifični kot pa so "bruseljsko specifični". Gre za to, da bi do teh stroškov prišlo ne glede na to, ali bi se Slovenija vključila v Evropsko unijo ali ne. Sama tranzicija terja določene spremembe. Zato "račun" za takšna prilaganja ne gre pripisati, kot se vse prerado dela, samo Evropski uniji, zahtevam, ki jih ta postavlja bodočim kandidatkam, pač pa v veliki meri k "tranzicijskemu računu".

Na koncu velja poudariti, da je resnični učinek članstva v Evropski uniji ali katerikoli od alternativ, v veliki meri odvisen od politike, ki jo zasleduje vlada ali pa posamezna podjetja oziroma drugi subjekti. Ti učinki niso le plod procesa

pogajanj, pač pa tudi uspešnosti notranje politike. V obsegu, v katerem bo domača politika evropeizirana, in od njene učinkovitosti bo odvisno, v kolikšni meri bo prispevala k oblikovanju evropskih politik na posameznih področjih. Skratka, učinki posameznega scenarija ne prihajajo sami od sebe, pač pa jih v precejšnji meri tudi sami oblikujemo. Kolikor se ne zavemo, da je ena od redkih prednosti, ki jih ima majhno gospodarstvo v primerjavi z velikim, prav prednost majhne družbe, kajti majhnost nudi boljše možnosti za hitrejše in cenejše doseganje družbenega konsenza ter za boljše izvajanje strategije oziroma politike. Velike in žolčne lokalno pogojene razprave na domačem političnem prizorišču, v luči zgodovinskih odločitev, s katerimi se soočamo na poti v polnopravno članstvo v Evropski uniji, ne navdajajo z največjim optimizmom. Ozki strankarski interesi prepogosto zasenčijo splošne nacionalne interese.

LITERATURA

- Baillie S. 1996. "The Seat of the European Institutions: An Example of Small State Influence in European Decision - making", EUI Working Paper No. 96/28, EUI Florence.
- Bernard, L.D. 1996. 'Alternative strategies for external economic relations'. Paper presented at the experts meeting on "The Economic Aspects of Slovenia's Integration into the EU", Bled, 12-13 April 1996.
- Bhagwati, Jagdish. 1993. "Regionalism and multilateralism: an overview". In: Melo, Jaime de, Arvind Panagariya (eds.) *New Dimensions in Regional Integration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keohane, R. O. and Hoffman, S. eds. 1991. *The New European Community. Decisionmaking and Institutional Change*. Boulder, San Francisco. Westview Press.
- Kindelberger, C.P. 1984. *Multinational Excursions*, MIT Press, Cambridge Massachusetts, Boston.
- Potočnik, J. and Majcen, B. 1996. *Slovenija in Evropska Unija: Analiza posledic približevanja v modelu splošnega ravnotežja*. Zbirka: Analize, raziskave in razvoj, UMAR, Ljubljana.
- Svetličič, Marjan. 1993b. "The Strategy of International Economic Cooperation of Slovenia". In: Senjur Marjan (ed.). *Slovenia - A Small Country in the Global Economy*. Ljubljana: Center for International Cooperation and Development, The International Center for Economic Growth, pp. 33-47.
- Svetličič, M. 1996. *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.